

Skaidrojums pārskatam par valsts konsolidēto parādu

Vispārīgie principi

Pārskata un tā pielikumu pamatnostādnes

Pārskats par valsts konsolidēto parādu un tā pielikumi sagatavoti atbilstoši likumam "Par budžetu un finanšu vadību" un Ministru kabineta 2012. gada 29. maija noteikumiem Nr. 375 "Saimnieciskā gada pārskata sagatavošanas kārtība". Pārskatā par valsts konsolidēto parādu 2013. gada 31. decembrī norāda informāciju par konsolidēto valsts un pašvaldību parādu uzskaites vērtībā un nominālvērtībā, atsevišķi norādot iekšējo un ārējo parādu pārskata perioda beigās un pārskata perioda sākumā.

Valsts parādu veido valsts struktūru parāds (aizņēmumi, līzings, emitētie vērtspapīri, pieņemtie pieprasījuma noguldījumi un termiņnoguldījumi, t.sk. krājobligācijas un kredītlīniju/overdraftu neatmaksātie finanšu līdzekļi), izņemot valsts struktūru kontrolētu un finansētu komersantu un speciālo ekonomisko zonu, ostu un brīvostu pārvalžu parādu, konsolidēšanas procesā izslēdzot savstarpējos atlikumus.

Pašvaldību parādu veido pašvaldību struktūru parāds (aizņēmumi, līzings, un kredītlīniju/overdraftu neatmaksātie finanšu līdzekļi), izņemot pašvaldību struktūru kontrolētu un finansētu komersantu un speciālo ekonomisko zonu, ostu un brīvostu pārvalžu parādu.

Valsts konsolidēto parādu veido valsts parāds un pašvaldību parāds, no kura konsolidēšanas procesā izslēgti savstarpējie atlikumi.

Konsolidācijas principi

Sagatavojot pārskatu par valsts konsolidēto parādu, veikta valsts un pašvaldību parāda konsolidēšana, izslēdzot valsts un pašvaldību savstarpējos atlikumus, ievērojot mazākuma principu.

Ārvalstu valūtu pārvērtēšana

Parāda atlikumi ārvalstu valūtās pārrēķināti latos pēc Latvijas Bankas oficiāli noteiktā ārvalstu valūtas kursa pārskata gada pēdējā dienā.

Valsts konsolidētais parāds

Valsts konsolidētais parāds *uzskaites vērtībā*, kas ir vienāda ar finanšu instrumenta iegādes cenu, kam pieskaitītas vai no kā atņemtas pārvērtēšanas, amortizācijas vai citas summas, kuras atzīst izdevumos (noraksta), pārskata gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, ir palielinājies par 94,8 milj. latu un 2013. gada 31. decembrī ir 5 730 milj. latu jeb 35 % no iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP¹).

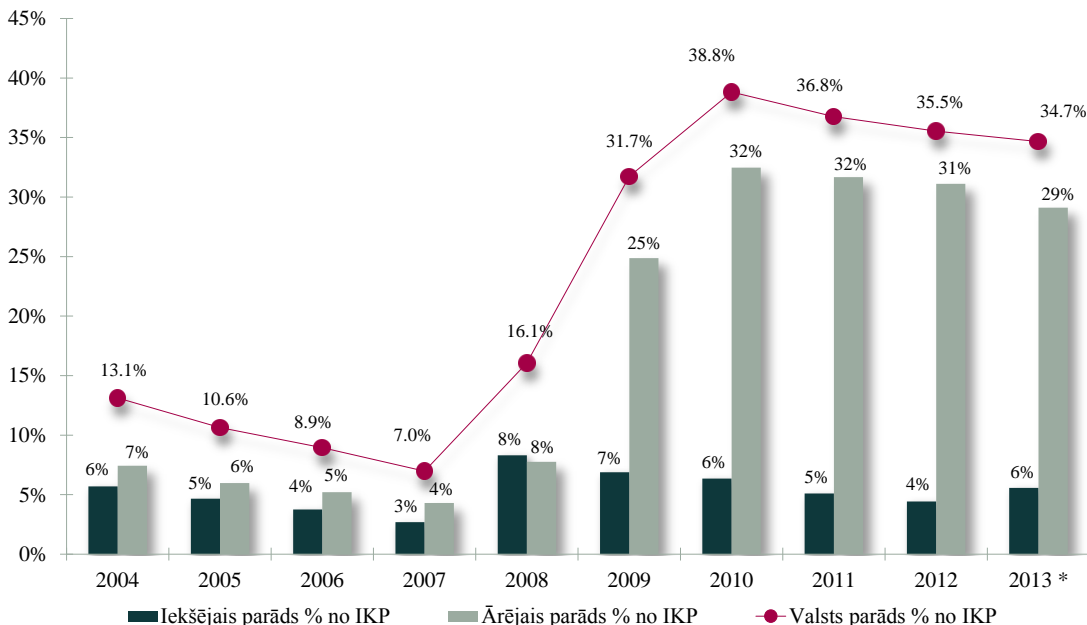
Valsts konsolidētais parāds *nominālvērtībā* jeb parāds pēc nomināla, kas ir finanšu instrumenta cena vai vērtība, ko ir noteikusi izlaides organizācija (vērtspapīru gadījumā) vai kas ir norādīta darījuma līgumā kā parāda summa, 2013. gada 31. decembrī ir 5 739,1 milj. latu jeb 35 % no IKP.

¹ šajā skaidrojumā aprēķinos lietota Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapā 2014. gada martā publicētā 2013. gada IKP vērtība 16 386,2 milj. latu

Valsts parāds

Valsts konsolidētā parāda līmeni galvenokārt ietekmē valsts parāds, kas 2013.gadā ir palielinājies par 159,9 milj. latu un 2013. gada 31. decembrī sasniedz 5 687,7 milj. latu nominālvērtībā (34,7 % no IKP), nepārsniedzot likumā "Par valsts budžetu 2013. gadam" noteikto maksimālo valsts parādu gada beigās 6 900 milj. latu nominālvērtībā.

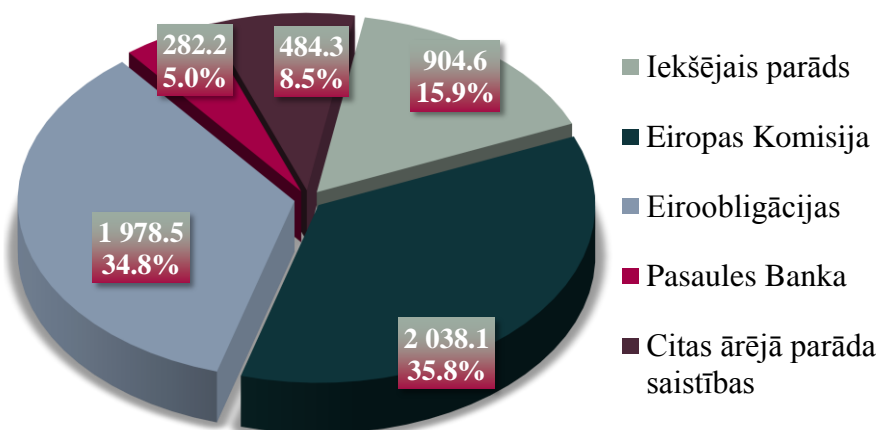
Valsts parāds uzskaites vērtībā 2013. gada 31. decembrī ir 5 678,7 milj. latu (34,7 % no IKP (skatīt 1. attēlu)).

* 2013. gadā mainīta parāda aprēķināšanas metodoloģija, parādā iekļaujot pieņemtos pieprasījuma noguldījumus un termiņnoguldījumus

1. attēls Valsts parāda attīstība (uzskaites vērtībā, % no IKP)

Valsts parāda struktūra 2013. gadā būtiski nemainījās. Gada beigās valsts parāda struktūrā lielāko daļu veido Eiropas Komisijas piešķirtie aizdevumi starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros un Latvijas valdības starptautiskajos finanšu tirgos emitētās obligācijas – attiecīgi 35,8 % un 34,8 % no kopējā parāda apjoma. Nelielu daļu parāda veido aizņēmumi no Pasaules Bankas (5 %) un citām starptautiskajām finanšu institūcijām (8,5 %), kopējam ārējā parāda īpatsvaram valsts parāda struktūrā sasniedzot 84,1 %. Iekšējais parāds veido 15,9 % no kopējā valsts parāda apjoma.

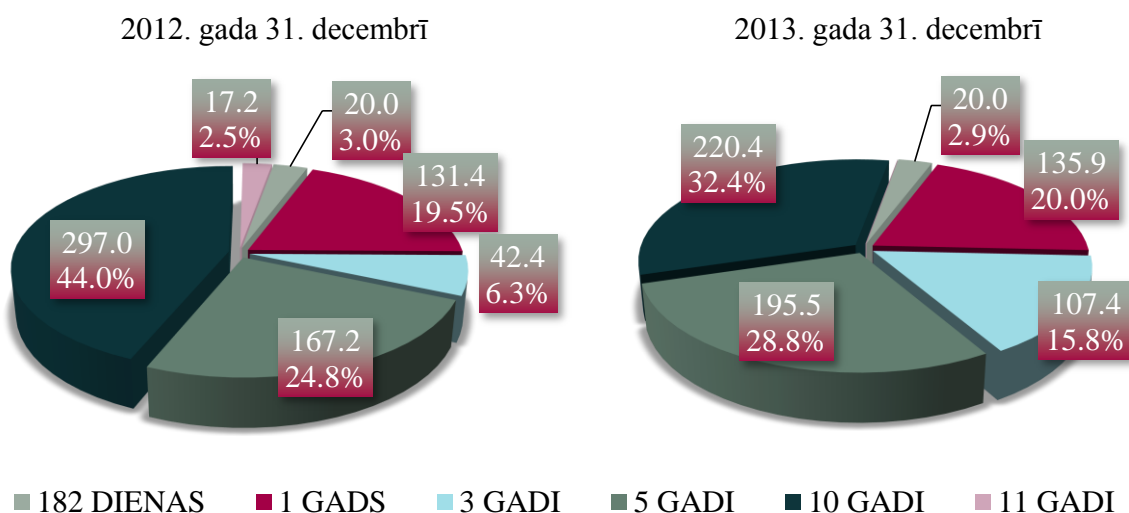
2. attēls. Valsts parāda struktūra nominālvērtībā 2013. gada 31. decembrī (milj. latu)

Valsts ārējais parāds pēc nomināla 2013. gada 31. decembrī ir 4 783,1 milj. latu, sasniedzot 84,1 % no kopējā valsts parāda apjoma (skatīt 2. attēlu).

2013. gadā valsts ārējais parāds samazinājās par 64,1 milj. latu, kas saistīts ar vairāku ārējo aizņēmumu 2013. gada laikā veikto atmaksu saskaņā ar iepriekš noslēgtiem līgumiem kā arī izmaiņām parāda apjoma novērtējumā valūtu kursu svārstību rezultātā. Lielāko daļu valsts ārējā parādā veido aizņēmumi no Eiropas Komisijas un iepriekšējos gados emitētās obligācijas. Pārējās valsts ārējā parāda saistības veido starptautisko finanšu institūciju (piemēram, Eiropas Investīciju bankas, Ziemeļu investīciju bankas u.c.) aizdevumi dažādu projektu finansēšanai (skatīt 2. attēlu).

Valsts iekšējais parāds nominālvērtībā 2013. gada 31. decembrī ir 904,6 milj. latu, sasniedzot 15,9 % no kopējā valsts parāda apjoma (skatīt 2. attēlu). Tā būtiskāko daļu veido valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīri (679,3 milj. latu), kurus Valsts kases organizētajās regulārajās publiskajās izsolēs iegādājušies iekšējā finanšu tirgus dalībnieki (kredītiestādes un institucionālie investori).

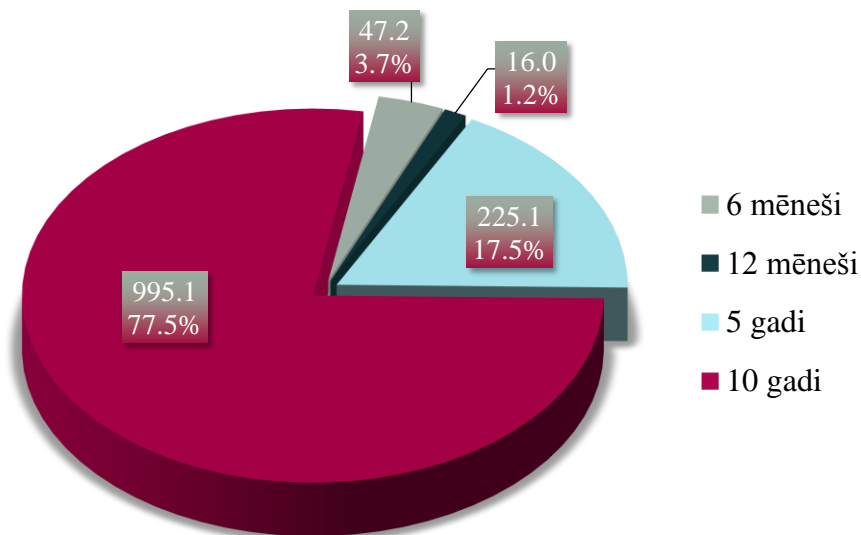
2013. gadā valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru apjoms palielinājās par 4,2 milj. latu pēc nomināla, kā arī mainījās apgrozībā esošo valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru veidu procentuālais īpatsvars iekšējā parāda portfelī. Izmaiņas galvenokārt saistītas ar obligāciju piedāvājuma palielināšanu (skatīt 3. attēlu).

3. attēls. Valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīri apgrozībā 2012. un 2013. gada beigās (nominālvērtība, % no kopējā iekšējā aizņēmuma vērtspapīru apjoma)

Viens no iekšējā tirgus attīstības projektiem 2013. gadā bija jauna, uz privātpersonām orientēta finanšu instrumenta – krājobligāciju – ieviešana. Galvenais mērķis bija piedāvāt iedzīvotājiem klasisku un drošu finanšu ieguldījumu instrumentu, kā arī piesaistīt papildu resursus par finanšu tirgus likmēm. Turklāt krājobligācijas preventīvi samazina iespējamo kapitāla aizplūdi no iekšzemes finanšu tirgus krīzes situācijās. Krājobligācijas kopumā ir uzskatāmas par sociālu pakalpojumu iedzīvotājiem un drošu alternatīvu ieguldījumu veidu ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem.

Krājobligāciju tirdzniecība tika sākta 2013. gada 19. jūnijā, piedāvājot interesentiem iespēju iegādāties 12 mēnešu, 5 un 10 gadu krājobligācijas interneta vietnē www.krajobligacijas.lv. 2013. gada 16. jūlijā piedāvāto krājobligāciju klāstu papildināja ar 6 mēnešu krājobligācijām, un 2013. gada decembra beigās kopējais apgrozībā esošo krājobligāciju apjoms sasniedza 1,3 milj. latu (skatīt 4. attēlu).

4. attēls. Krājobligāciju struktūra sadalījumā pa termiņiem (tūkstošos latu)

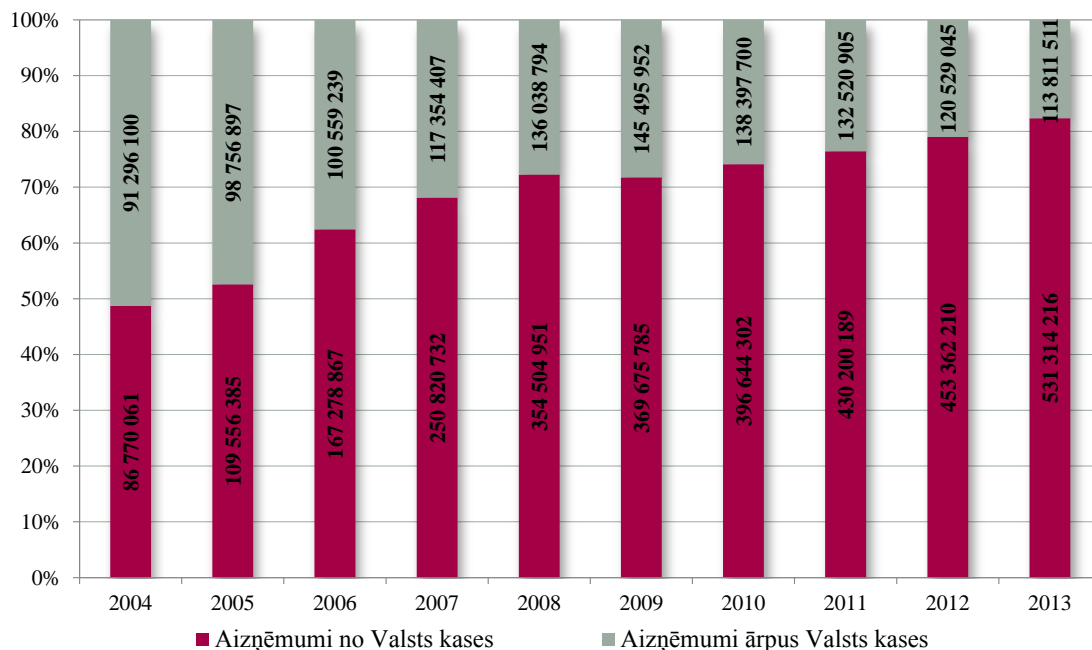
2013. gadā valsts parāda aprēķinos, atbilstoši Māstrihtas parāda definīcijai, ir iekļauti pieņemtie pieprasījuma noguldījumi un termiņnoguldījumi. 2013. gada 31. decembrī valsts pieņemto pieprasījuma noguldījumu un termiņnoguldījumu apjoms ir 217,9 milj. latu, kas veidojas no Valsts kases apkalpoto kontu atlikumiem, iekļaujot pašvaldību kontu atlikumus 62,4 milj. latu apjomā.

Atvasināto finanšu instrumentu pielietošana valsts parāda portfeļa vadībā

Lai sasniegtu Latvijas Valsts parāda vadības stratēģijā noteikto valsts parāda portfeļa vadības mērķi, t.i. optimizētu Valsts kases administrētā valsts parāda apkalpošanas izdevumus vidējā termiņā, ierobežojot valsts parāda portfeļa finanšu riskus, Valsts kase pielieto atvasinātos finanšu instrumentus. Tai skaitā, lai samazinātu ar ārvalstu valūtā ņemto aizņēmumu saistīto valūtu risku, Valsts kase valsts parāda portfeļa vadībā pielieto valūtu mijmaiņas un valūtu nākotnes pirkšanas darījumus. Savukārt, lai nodrošinātu valsts parāda portfeļa procentu likmju vidējā svērtā fiksētā perioda (*duration*) un fiksēto likmju īpatsvara ievērošanu pieļaujamajās robežās, tiek pielietoti procentu likmju mijmaiņas darījumi (skatīt skaidrojuma valsts konsolidētajai grāmatvedības bilancei sadaļu „Atvasinātie finanšu instrumenti”).

Pašvaldību parāds

Kopējais pašvaldību parāds 2013. gadā ir palielinājies par 71,2 milj. latu un 2013. gada 31. decembrī ir 645,1 milj. latu, t.sk. aizņēmumi no Valsts kases ir 531,3 milj. latu un ārpus Valsts kases ir 113,8 milj. latu (īpatsvaru kopējā pašvaldību aizņēmuma apjomā sadalījumā pa gadiem skatīt 3. attēlā). Salīdzinājumam – 2012. gada 31. decembrī pašvaldību kopējais parāds bija 573,9 milj. latu, t.sk. aizņēmumi no Valsts kases bija 453,4 milj. latu un ārpus Valsts kases bija 120,5 milj. latu. Kopējais pašvaldību parāda palielinājums 2013. gadā gandrīz sasniedzis likumā „Par valsts budžetu 2013. gadam” noteikto palielinājuma limitu (76 milj. latu).

3. attēls. Pašvaldību aizņēmumu no Valsts kases un ārpus Valsts kases īpatsvars kopējā pašvaldību aizņēmumu apjomā pa gadiem

Pašvaldību tiesības ņemt aizņēmumus nosaka likums “Par pašvaldību budžetiem”, kas paredz, ka pašvaldības ar domes lēmumu var ņemt aizņēmumus no Valsts kases Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apjomā. Kārtību, kādā pašvaldības veic aizņēmumus, nosaka 2008. gada 25. martā pieņemtie Ministru kabineta noteikumi Nr.196 “Noteikumi par pašvaldību aizņēmumiem un galvojumiem”.

Pašvaldības ir tiesīgas aizņemties ārpus Valsts kases gan Latvijā, gan ārvalstīs, taču tam ir nepieciešama finanšu ministra atļauja. Aizņēmumi var būt gan īstermiņa (lai segtu īslaicīgu pašvaldību finanšu resursu deficītu), gan ilgtermiņa (izmantojami investīciju projektu finansēšanai). Šādus aizņēmumus nedrīkst izmantot pašvaldību kārtējo izdevumu finansēšanai.

Likuma „Par valsts budžetu 2013. gadam” 20. panta 8.daļā ir noteikts, ka pašvaldības drīkst uzņemties ilgtermiņa saistības tikai attīstībai nozīmīgu infrastruktūras projektu pabeigšanai Ministru kabineta noteiktajā kārtībā ar finanšu ministra atļauju, pakalpojumiem līdz trim gadiem, kas nepieciešami saimnieciskās darbības nodrošināšanai un Eiropas Savienības un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu īstenošanai, kā arī Publiskās un privātās partnerības likumā noteiktajā kārtībā akceptēto publiskās un privātās partnerības projektu īstenošanai.

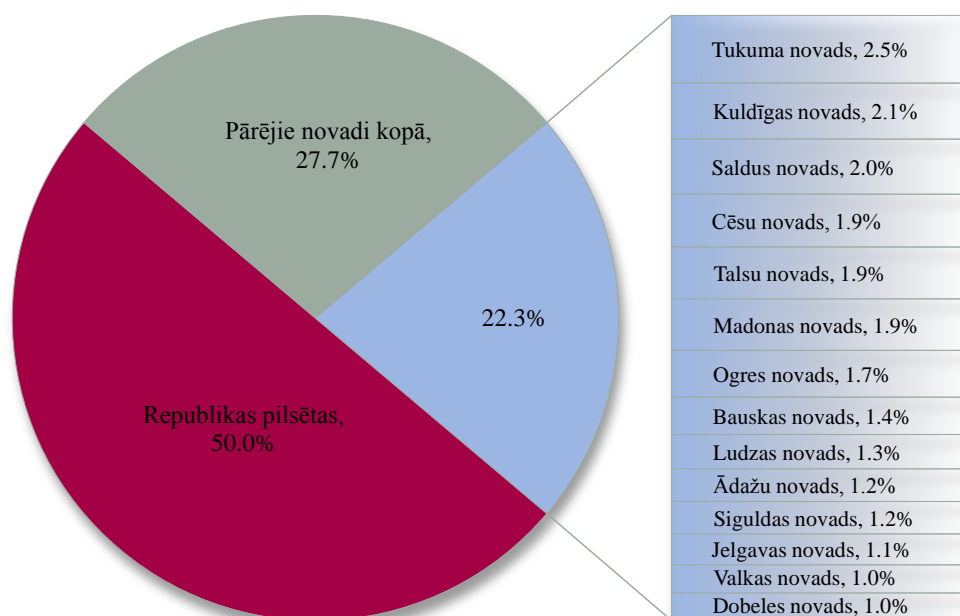
Pašvaldību īstermiņa aizņēmumu apjoms (pēc aizņēmuma līgumā norādītā sākotnējā dzēšanas termiņa) 2013. gadā ir samazinājies par 69,9 tūkst. latu (113,3 tūkst. latu 2012. gada beigās, 43,4 tūkst. latu 2013. gada beigās). Pašvaldību īstermiņa aizņēmumu ārpus Valsts kases īpatsvars visos pašvaldību īstermiņa aizņēmumos ir palielinājies no 3,2 % līdz 23,5 % (3,6 tūkst. latu 2012. gada 31. decembrī un 10,2 tūkst. latu 2013. gada 31. decembrī), Valsts kasei turpinot būt galvenajai īstermiņa aizdevumu pašvaldībām sniedzējai.

Pašvaldību ilgtermiņa aizņēmumu apjoms (pēc aizņēmuma līgumā norādītā sākotnējā dzēšanas termiņa) 2013. gadā ir palielinājies par 71,3 milj. latu (573,8 milj. latu 2012. gada beigās, 645,1 milj. latu 2013. gada beigās), 100 % no palielinājuma veidojot pašvaldību aizņēmumu no Valsts kases palielinājumam. Pašvaldību ilgtermiņa aizņēmumu ārpus Valsts

kases īpatsvars visos pašvaldību ilgtermiņa aizņēmumos ir samazinājies no 21 % līdz 17,6 % (120,5 milj. latu 2012. gada 31. decembrī un 113,8 milj. latu 2013. gada 31. decembrī).

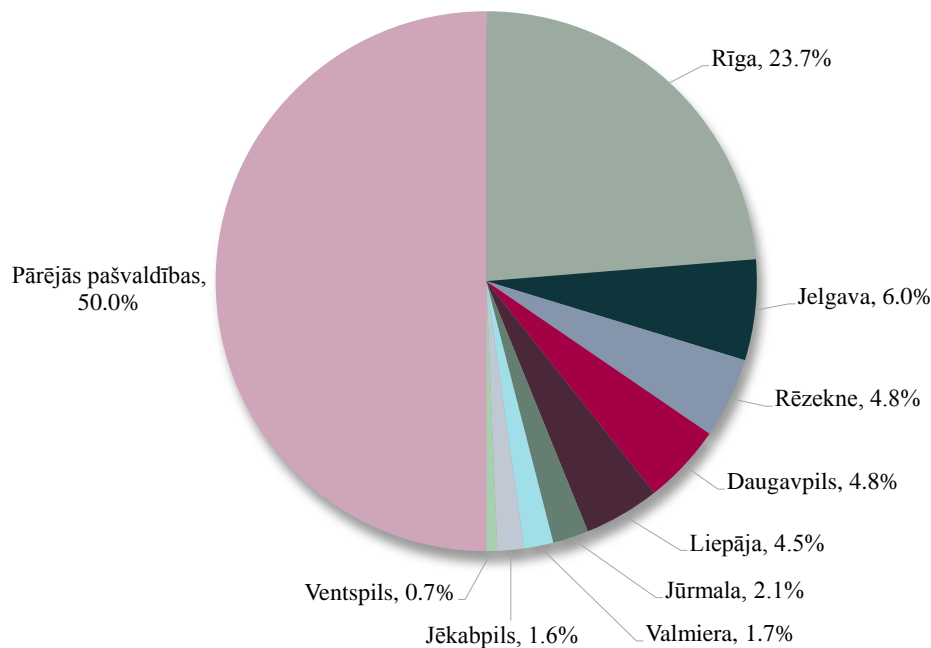
Saskaņā ar likuma “Par pašvaldību budžetiem” 22¹. pantu, finanšu ministrs, ņemot vērā pašvaldību iesniegumus par konkrētu projektu īstenošanu, var apstiprināt arī citu aizdevēju, ja cita aizdevēja aizdevuma nosacījumi ir izdevīgāki nekā no valsts budžeta izsniedzamo aizdevumu nosacījumi. 2013. gadā, pamatojoties uz noslēgtajiem aizdevumu līgumiem ar citiem aizdevējiem, pašvaldību ārpus Valsts kases saņemto aizņēmumu līdzekļu apjoms bija 70,6 tūkst. latu, kas veidoja vien 0,05 % no kopējiem pašvaldību saņemtajiem aizņēmumu līdzekļiem 2013. gadā. Salīdzinājumam – 2012. gadā tie bija 0,6 %. Pašvaldību ārpus Valsts kases saņemto aizņēmumu līdzekļu vienīgais avots 2013. gadā ir bijis Vides investīciju fonds, kas ticis izmantots ūdenssaimniecības attīstības projektu īstenošanai Kocēnu novadā.

Kopējais pašvaldību aizņēmumu palielinājums 2013. gadā ir 71,2 milj. latu, kas galvenokārt veidojies no darījumu rezultātā radītā palielinājuma 71 milj. latu vērtībā (2013. gadā vienīgie aizdevumu izsniedzēji ir bijuši Valsts kase un Vides investīciju fonds).

4. attēls. Pašvaldību aizņēmumu īpatsvars kopējā pašvaldību aizņēmuma apjomā sadalījumā pa novadiem (ieskaitot republikas pilsētas) 2013. gada 31. decembrī

No 110 novadiem (neskaitot republikas pilsētas) 22,3 % no kopējā pašvaldību aizņēmumu atlikumu apjoma 2013. gada 31. decembrī veidoja 14 novadu aizņēmumi, katra novada īpatsvaram kopējā pašvaldību aizņēmumu apjomā esot lielākam par vienu procentu (skatīt 4. attēlu). Novads ar lielāko parāda īpatsvaru kopējā pašvaldību aizņēmuma apjomā jau vairākus gadus ir Tukuma novads (16,1 milj. latu), par 0,4 procentpunktiem (~2,8 milj. latu) pārsniedzot Kuldīgas novada parādu (13,3 milj. latu), kas jau vairākus gadus ir otrais lielākais. Parāda apjomam, salīdzinot ar parāda apjomu 2012. gada 31. decembrī, pat palielinoties par 0,2 milj. latu, Tukuma novada parāda īpatsvars pārskata gadā ir samazinājies par 0,3 procentpunktiem.

5. attēls. Republikas pilsētu aizņēmumu īpatsvars kopējā pašvaldību aizņēmumu apjomā 2013. gada 31. decembrī

Republikas pilsētu kopējais parāds 2013. gadā ir palielinājies par 43,5 milj. latu, 2013. gada 31. decembrī veidojot 322,6 milj. latu jeb 50 % no kopējā pašvaldību parāda (skatīt 5. attēlu).

Pārējo pašvaldību kopējais parāds 2013. gada laikā ir palielinājies par 27,8 milj. latu, 2013. gada beigās veidojot 322,7 milj. latu. Pārējo pašvaldību 2013. gadā saņemto aizņēmumu līdzekļu apjoms pārsniedz republikas pilsētu saņemto aizņēmumu līdzekļu apjomu par 5,3 milj. latu, saņemtajiem aizņēmumiem esot, attiecīgi, 77,3 milj. latu un 72 milj. latu. Republikas pilsētu saņemto aizņēmumu līdzekļu apjoms 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, ir palielinājies par 59,3 % (2012. gadā republikas pilsētas papildu finansējumu aizņēmumu veidā piesaistīja 45,2 milj. latu apjomā, bet 2013. gadā – 72 milj. latu apjomā).

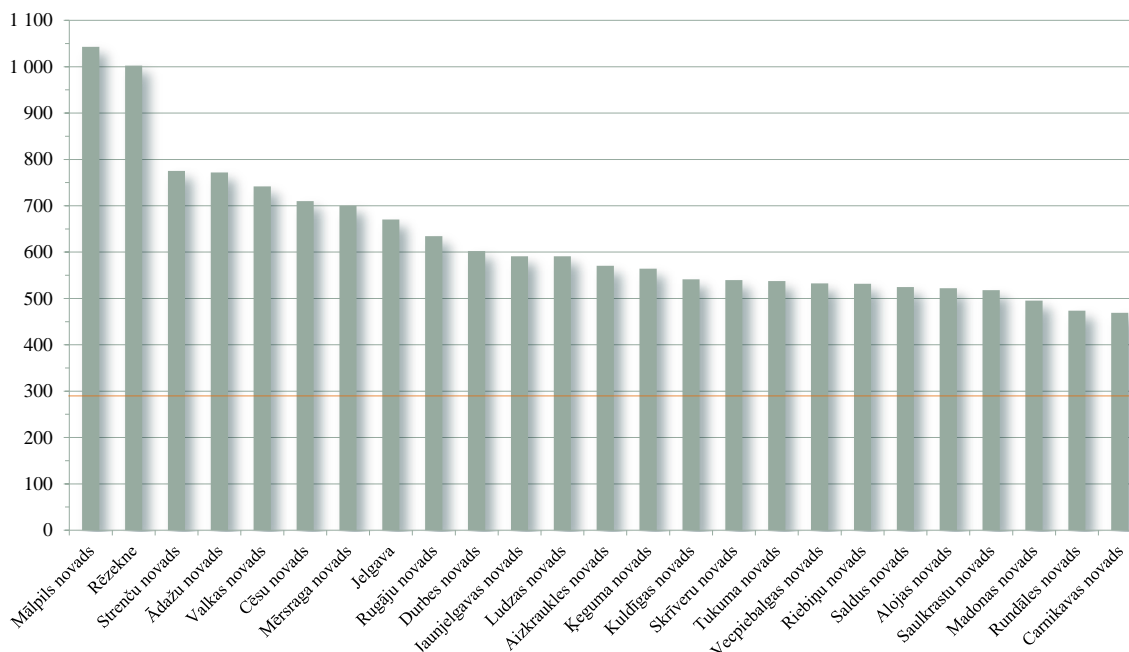
Pašvaldību parāds, salīdzinot pašvaldību kopējo parādu 2012. gada beigās un 2013. gada beigās, ir samazinājies 56 pašvaldībām (ieskaitot republikas pilsētas), bet 63 pašvaldībām (ieskaitot republikas pilsētas) parāds ir palielinājies.

2013. gadā visām pašvaldībām ir saistības aizņēmumu veidā, taču Pāvilostas novada pašvaldība ir vienīgā, kas 2013. gada laikā ir atmaksājusi visus savus aizņēmumus, un tai 2013. gada beigās aizņēmumu atlikumu nav. Savukārt 23 pašvaldības 2013. gadā nav piesaistījušas finanšu līdzekļus (par 9 pašvaldībām vairāk nekā iepriekšējā gadā), izmantojot aizņēmumus – tās ir veikušas tikai iepriekšējos periodos saņemto aizņēmumu finanšu līdzekļu atmaksas.

Lielāko pašvaldību parāda summu 2013. gada 31. decembrī, tāpat kā iepriekšējos pārskata gados, veido Rīgas pilsētas aizņēmumi 152,9 milj. latu vērtībā, kas ir 23,7 % no kopējā pašvaldību parāda. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Rīgas pilsētas aizņēmumu īpatsvars kopējā pašvaldību parādā ir samazinājies par 0,5 procentpunktiem, turpinot tendenci samazināties. Atmaksājamo aizņēmumu apjoms Rīgas pilsētai gan ir palielinājies par 13,9 milj. latu, palielinājumam veidojoties no 2013. gadā notikušajām aizņēmumu izmaksām un atmaksām.

Lielākais parāds uz vienu iedzīvotāju 2013. gada beigās, tāpat kā iepriekšējo gadu beigās, ir Mālpils novadam (1 043 lati uz 1 iedzīvotāju) (skatīt 6. attēlu), kas ir vairāk kā 3

reizes lielāks par vidējo rādītāju visās pašvaldībās kopā (317). Tas izskaidrojams ar Mālpils novada nelielo iedzīvotāju skaitu un lielo aizņēmumu apjomu, kurā būtiskākais ir aizņēmums sporta kompleksa celtniecībai ar parāda atlikumu 2013. gada 31. decembrī 2,1 milj. latu. Rādītāja – parāds uz vienu iedzīvotāju – vērtība Mālpils novadam ir samazinājusies, parādam gada beigās samazinoties. Vidējais rādītājs visās pašvaldībās kopā pārskata gadā ir palielinājies par 23 latiem uz vienu iedzīvotāju, kas skaidrojams gan ar kopējā pašvaldību aizņēmumu apjoma palielinājumu, gan nepārtraukto iedzīvotāju skaita samazināšanos.

* vidējais iedzīvotāju skaits pārskata gada laikā pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem

6. attēls. 25 pašvaldības ar lielāko parādu uz vienu iedzīvotāju² 2013. gada 31. decembrī

Nākamais lielākais rādītājs 2013. gadā ir Rēzeknes pilsētai, kas ir pietuvojies Mālpils rādītājam un ir sasniedzis lielumu 1002 latu uz 1 iedzīvotāju, no otrās vietas izstumjot Ādažu novadu (2013. gadā – 772 latu uz 1 iedzīvotāju). Šāds pašvaldības parāda uz vienu iedzīvotāju rādītāja pieaugums ir skaidrojams ar lielo pašvaldības aizņēmumu apjoma palielinājumu 2013. gadā (10,3 milj. latu), galvenokārt aizņemoties līdzekļus no Valsts kases Eiropas Savienības struktūrfondu projektu īstenošanai.

Trešais lielākais rādītājs otro gadu pēc kārtas ir Strenču novadam, kam rādītāja vērtība ir 775 latu uz 1 iedzīvotāju (samazinājums par 8 vienībām). Ņemot vērā pašvaldības mazo iedzīvotāju skaitu, kas 2013. gadā ir turpinājis samazināties, un salīdzinoši mazo parāda samazinājumu gada laikā (1,6 % no aizņēmumu apjoma 2012. gada beigās jeb 46,2 tūkst. latu), parāda uz vienu iedzīvotāju rādītājs ir 2,4 reizes lielāks nekā vidējais rādītājs visās pašvaldībās kopā.

Rīgas pašvaldības, kurai no visām pašvaldībām ir lielākais parāds 2013. gada beigās, parāda uz vienu iedzīvotāju rādītājs ir 236, kas ir zemāks par vidējo valstī, un 2013. gada laikā ir palielinājies par 21 vienību.

Tukuma novada pašvaldības, kurai no visu novadu pašvaldībām ir lielākais parāds 2013. gada beigās, parāda uz vienu iedzīvotāju rādītājs ir 537, kas ir būtiski lielāks par vidējo valstī, un 2013. gada laikā ir palielinājies par 6 vienībām.

² šajā skaidrojumā aprēķinots vidējais iedzīvotāju skaits teritorijā pārskata gada laikā (2013. gada sākuma dati + 2012. gada sākuma dati / 2) pēc Centrālās statistikas pārvaldes mājas lapā publicētiem datiem